

BIBLIOGRAFSKO DELO MARJE BORŠNIKOVE

V obsežnem opusu pokojne prof. Boršnikove prevladujejo literarnozgodovinske obravnave, pomembno mesto pa imajo tudi bibliografije. Nastajale so v povezavi z njenim raziskovanjem slovenske književnosti in jo obravnavajo bodisi v celoti ali le posamezne pisatelje.

Nagnjenje Marje Boršnikove do bibliografskega dela je bilo gotovo v njej sami, medtem ko je vsaj nekaj pobud izviralo iz šole njenih učiteljev Ivana Prijatelja in Franceta Kidriča, ki sta v raziskovanje književnosti vključevala poleg biografske tudi bibliografsko komponento. Kidrič je na primer celo pripravil »Bibliografski uvod v zgodovino reformacijske književnosti pri južnih Slovanih v XVI. veku« (1927). Tako je že metoda dela Boršnikovi narekovala, da je vzporedno ali vnaprej sestavila bibliografski razvid gradiva o vprašanju, ki ga je raziskovala, o čemer pričajo tako njene objavljene bibliografije kakor tudi tiste, ki so ostale v kartotekah. Listki, in to enotni na mednarodnem formatu, so bili sploh njena posebnost; slušatelji se spominjamo, da si je nanje z drobno pisavo ali stenogramom skicirala celo predavanja.

Tvorno poseganje literarnih zgodovinarjev v bibliografijo ni nenavadno, temveč je v primeru, ko bibliografskih pripomočkov ni, celo nujno. Zbrati in izbrati informacije o literarnih besedilih in literaturo o njih, če to že ni bilo storjeno, je gotovo eno prvih opravil raziskovanja. In ker se na pomoč bibliografov niso mogli opreti, saj tega stanu ni bilo, kaj šele organizirane bibliografske institucije, so morali mnogi opraviti to delo sami. Ne le Kidrič, še vrsta drugih, ki so se vpisali v literarno zgodovino, so bili tudi bibliografi, na primer Matija Čop, Karol Glaser, Janko Šlebinger, Avgust Žigon, Janez Logar, France Dobrovoljc. Ne nazadnje Marja Boršnik.

Usoda je hotela, da je bilo njeno prvo in zadnje bibliografsko dejanje posvečeno Aškercu, s katerim se je študijsko ukvarjala vse življenje, z njim začela in končala svojo znanstveno pot. Njen zadnji bibliografski prispevek je namreč *Bibliografija Aškerčevih samostojnih del in publikacij o njem*, ki jo je dodala svoji monografiji »Anton Aškerc« (1981, str. 235–236). Vsebuje pregled izvirnih in prevedenih Aškerčevih knjig, knjig, ki jih je uredil, ter knjig o njem – vse le do leta 1912. Nič novega ne za javnost, še manj za Boršnikovo, vendar primeren dodatek k študiji.

Čisto drugače je z bibliografskim prvencem Marje Boršnik, z *Aškerčevo bibliografijo*. Izšla je kot 4. zvezek Časopisa za zgodovino in narodopisje 1935, z letnico 1936, dejansko pa na začetku leta 1937. Gradivo je razporedila na šest poglavij in v njihovih okvirih po letih: Aškerčevo delo, Aškerc v prevodih, Aškerc v glasbi, korespondenca, literatura o Aškercu, Aškerc v podobi. Prva štiri poglavja so razčlenjena še na oddelke (npr. prevodi na 11 jezikov, korespondenca na prejemnike in dopisnike), najbolj seveda Aškerčevo delo: prvotiski izvirnih pesmi, prvotiski proze (publicistika), prvotiski Aškerčevih prevodov, poznejše objave del, rokopisi doslej še nenatisnjenih pesmi in prevodov, uredniško delo. Vse povezujeta kazalo Aškerčevih spisov (posebej za knjige, za pesmi in za »važnejšo prozo«) in imensko kazalo (posebej izkazani Aškerčevi psevdonimi).

V razmeroma obsežnem uvodu je Boršnikova razložila načela, ki so jo vodila. Natančno sporoča, česa ni vključila, ker domnev ni mogla utrditi (nekatero stvar je pozneje dognala, npr. Aškerčevo sodelovanje pri Zgodnji Danici 1877), in kaj je načeloma izpustila (med drugim drobne anonimne, ne dovolj potrjene Aškerčeve prispevke). Razlaga tehniko obdelave, ki je dokaj zamotana zlasti pri združevanju ponatisov. Med mnogimi, ki so ji po-

magali in ki se jim zahvaljuje, sta imela večji delež Janko Glazer (»ki je delo prekontroliral, ga marsikje dopolnil, ga pomagal preoblikovati v pregleden sistem, zbral gradivo iz šolskih knjig, sodeloval pri kazalih ter vršil zamudne korekture«) in Pavle Kalan (obdelal poglavje Aškerc v glasbi).

Ocene, ki jih je Aškerčeva bibliografija ob izidu doživela, so bile vseskozi ugodne.¹ Ugotavljale so veliko količino zbranega gradiva, pomembnost za bodoči študij Aškerca, pomanjkanje izčrpnih osebnih bibliografij pri Slovencih, uspešno tipografsko rešitev in dobro ureditev, težko delo in prizadevnost avtorice. Borko je posebej poudaril, da nimamo vzorca za take bibliografije in ga je morala Boršnikova sama izoblikovati. Trdinova je sodelovala, da je delo »edinstven primer v naši bibliografski literaturi«. Opozorila je na primerčnost pomožnih kazal in da bo delo temeljit pripomoček znanstveniku, drugim pa zanimiv dokument o Aškercu. Rupnik je med drugim zapisal, da je bibliografija »pri nas Slovencih najbolj zanemarjena panoga znanosti, ne morda ker ne bi imeli sposobnih in za delo vnetih bibliografov, ampak ker bibliografska dela ne najdejo ne založnikov ne odjemalcev, a Slov. akademije znanosti še vedno nimamo«, pri čemer je mislil predvsem na Šlebingerja in na njegova prizadevanja, da bi obudil splošno nacionalno bibliografijo. Dopusča možnost, da v Aškerčevi bibliografiji kaj manjka, zlasti pri prevodih, vendar podana podoba ni okrnjena. Poleg drugega bo bibliografija osnova »za pripravo in izdajo kritično urejenega zbranega dela, ki naj bi ga čimprej dobili«. Janež se je od vseh najbolj poglobil v metodo. Spočetka se mu zdi bibliografija »prenasičena z obilnim gradivom, toda pozneje, ko se seznaniš z vsem znanstvenim aparatom in spoznaš metodo, ... uvidiš, da je bibliografija narejena smotno«. Kot primer je izbral pesem »Mejnik« in razložil njen zapis. Strinja se, da so upoštewane tudi beležke o Aškercu, članki v tujih enciklopedijah, ob prslavah in jubilejih, »ki označujejo časovni odnos do Aškerca in upoštevanje pri drugih narodih«.

Zadovoljstvo kritike je bilo upravičeno in tudi delno navdušenje. Še dandanes prisojamo Aškerčevi bibliografiji skoraj vse tisto, kar so ji priznavali ob izidu pred pol stoletjem. Boršnikova je v resnici Aškerca obdelala z vseh strani, ki jih bibliografija dopušča. Pripravila je osebno monografsko bibliografijo, kakršne dotlej pri nas še ni dobil nihče, pa tudi pozneje skoraj ne. Obsežnost in raznolikost Aškerčevega dela postavlja pred bibliografa vrsto vprašanj, ki zahtevajo primerno rešitev. Izhodiščno načelo prikazati »vse«, ki je na pogled jasno, kot da drugače biti ne more, zahteva najprej pregledati »vse«, kar prihaja v poštev, izbrati aškerciano in jo preoblikovati v bibliografski zapis. Pri tem ne gre le za knjige, ki jih je Aškerc napisal, prevedel ali uredil, temveč tudi za njegove prispevke v časopisju in zbornikih, in spet ne samo za pesmi, ampak tudi za publicistiko nasploh, pri čemer je treba vnaprej računati, da je marsikaj izšlo psevdonimno ali anonimno. Dalje obsega »vse« tudi uglasbitve Aškerčevih besedil, raznovrstno literaturo o njem in njegovem delu (sprotne odmeve, poročila, ocene, študije, jubilejne zapise itd.), rokopisno zapuščino in korespondenco in tako naprej. Razumljivo, prispevki morajo biti preoblikovani v bibliografske enote z značilnimi podatki, da je identifikacija lahka in zamenjava med enotami ni mogoča. Nadalje je treba poskrbeti še za primerno ureditev, okrepljeno s pomožnimi kazali, da je uporabnost bibliografije kar se da hitra in preprosta.

Prvi, pri Aškercu najbolj pogost problem je že kar pri pesmih: kako bibliografsko jasno in uporabno prikazati vsako pesem, njeno prvo objavo, literaturo o njej, ponatise v knjigah, časopisju in zbornikih. Možnosti sta v grobem dve: povedati vse ob prvi objavi ali pa vsak natis in literaturo javiti posebej in vse povezati s pomožnim kazalom. Prva možnost je ekonomična, a tehnično dokaj komplicirana, druga potrebuje veliko prostora. Boršnikova je izoblikovala vmesno varianto. Ob prvem natisu pesmi pove še čas nastanka, če ga je dognala, ponatise v Aškerčevih knjigah in literaturo (korespondenca, sočasni

¹ -o [Božidar Borko], Jutro, 24. II. 1937, str. 7; Silva Trdina, Ženski svet, 1937, str. 125-126; V. R. [Vladimir Rupnik], Piramida, 1936/37, str. 302; Stanko [Janež], Ljubljanski zvon, 1937, str. 590-592.

in poznejši zapisi v tisku). Druge ponatise (antologije, šolska berila in podobno) je zbrala v posebnem oddelku, posebej tudi prevode in uglasbitve. Šele prek pomožnega kazala Aškerčevih del se lahko dokoplamo do vsega, kar bibliografija o posamezni pesmi pove. Iskanje ni ravno hitro. Ker enote niso oštevilčene, se kazalo sklicuje pač na strani bibliografije, na eni strani pa je javljena kopica podatkov in je treba tistega, ki ga iščemo, potrpežljivo izbrskati. Podobno kot ureditev nekoliko zavira hitro uporabnost tudi množica kratic in okrajšav. Boršnikova jih je posnela iz Slovenskega biografskega leksikona, ne da bi tudi ponovila razrešitve, in dodala še kakih 70 novih (za naslove Aškerčevih knjig, nekatere kraje in ustanove idr.). S tem se je sicer izognila mučnim ponavljanjem in tudi skrčila obseg bibliografije, dobila pa močno šifriran bibliografski zapis, saj so v bistvu nedotaknjeni samo naslovi Aškerčevih besedil. Preglednost je še manjša, ker je objave pesmi v enem letu in v istem časopisu predstavila zdržema v enem odstavku in ne vsake v novi vrsti. Precej pa jo je spet izboljšala z uporabo polkrepkega (npr. naslovi Aškerčevih del) in razprttega tiska (npr. avtorji literature, prevajalci, umetniki).

Narobe bi bilo, če bi povedano izzvenelo, kot da Aškerčeva bibliografija ne vzdrži temeljitejše presoje. Ostaja ji še veliko kvalitet. Čisto obstransko tudi ni dejstvo, da izkušenj takrat ni bilo in da je Boršnikova orala ledino v bibliografiji te vrste, da gotovo ni imela na voljo neomejenega prostora (že tako je napolnila 120 strani), da je bilo široko uporablanje kratic normalno ne samo v enciklopedični in bibliografski literaturi, kjer je še danes, temveč tudi v literarnozgodovinski. Edina tehtnejša pripomba bi bila, da so informacije o vsebini Aškerčevih pesniških zbirk nezadostne, saj niso navedene vse pesmi, temveč le tiste, ki so v njih objavljene prvič.

Predvsem je treba ponoviti, kar je bilo poudarjeno že ob izidu, da je bibliografija glede zajemaj izčrpna v kar največji možni meri. V dokaz je druga »Aškerčeva bibliografija« (Aškerčev zbornik, 1957, str. 221–268), ki jo je sestavil Vlado Novak. Obravnava čas po letu 1936, a tudi izpopolnjuje pomanjkljivosti pred tem. Boršnikova je »dala na razpolago vse svoje gradivo, nabrano po letu 1936, tako dopolnila za že obdelano razdobje kakor tudi nadaljevanje za naslednja leta«. Njen delež je bil tolikšen, da ob Francetu Dobrovoljcu figurira kot sodelavka. Boršnikova je potemtakem z bibliografijo o Aškercu nadaljevala, vendar ne več tako sistematično kot prej. Koliko dopolnil, ki obsegajo 18 strani, je izključno njenih, ni razvidno, domnevam, da precej, razen prevodov in osebnih dokumentov. Dodano je nekaj na novo odkritih Aškerčevih objav, ponatisov in literature o njih, a vse skupaj manj pomembno, malo več Aškerčeve korespondence, literature in upodobitev. Marsikaj od tega je postalo dostopno šele po letu 1936, nekatere stvari so bile kajpak spregledane.

Leta 1955 je Boršnikova pripravila *Kratek bibliografski pregled slovenskega slovstva*, svojo drugo bibliografijo, ki je izšla samostojno. Knjižica naj »kot ogrodje odpomore kričeči potrebi po literarnozgodovinskih učbenikih in pomagalih, ki se kaže na univerzi in na srednjih šolah, hkrati pa informativno služi vsakomur doma in drugod.« Z istim namenom je Boršnikova sestavila že leta 1948 poseben dodatek k svojemu »Pregledu slovenskega slovstva« (str. 98–138). Ker je bila ta knjiga izdana kot rokopis za člane Slavističnega društva, ni doživela javne strokovne ocene. Škoda. Opozorila bi lahko skoraj na vse tiste pomanjkljivosti, na katere je pozneje, in preprečila, da bi se ponovile. Kajti Kratek pregled je v bistvu preurejena, pregledana in razširjena izdaja tega dodatka. O upravičenosti tovrstnih pomagal ni dvoma, razmisleka je vredna le izvedba tako po vsebinski kot po metodični plati, se pravi, katere pisatelje (če ne vseh) upoštevati in v kakšne podrobnosti seči pri vsakem, katero bibliografsko metodo izbrati, da bodo informacije jasne in hitro dostopne.

Kratek pregled je v bistvu kronološki biobibliografski priručnik. Opisanih je okoli 160 slovenskih književnikov, ki so se uveljavili od 16. stoletja do druge svetovne vojne, pri

čemer so informacije o njih potegnjene vse do leta 1955. Delo posameznega pisatelja je razvrščeno po zvrsteh. Poudarek je na knjižnih izdajah in so objave po časopisju ali zbornikih upoštewane le deloma. Izkazano je tudi uredniško, prevajalsko in drugo, nelep-slovnno delo, v posebnem razdelku morebitno zbrano ali izbrano delo in knjižna literatura. Kot dodatek so objavljeni pregledi: literarnih zgodovin in monografij o dobah, pomembnejše zgodovinske, politične in spominske literature, literarnozgodovinskega časopisja in zbornikov, antologij, almanahov in bibliografij. Vse povezuje osebno kazalo, ki ga je sestavil Rudolf Kodela, tedaj študent Marje Boršnikove. Na koncu sta dve strani popravkov opaženih napak, razmeroma precej za sto strani besedila.

Dasi so bile kritike² dokaj vljudne in obzirne, so le našle v *Kratkem pregledu* več slabega kot dobrega. Knjižico so sicer pozdravile kot potreben priročnik, a imele več načelnih in metodičnih pripomb ter veliko dopolnil in konkretnih popravkov. Vse so oporekale na čelu, da so upoštewane le knjige, kar je najbolj narobe pri literarnih študijah, ker jih je v časopisju in zbornikih veliko več, in to najboljših.³ Pogrešale so tudi literarne zgodovinarje (npr. K. Glaserja, F. Kidriča, I. Grafenauerja), saj so upoštevani od njih le tisti, ki so sicer ustvarjali tudi leposlovno, esejistično ali literarnokritično (npr. I. Prijatelj, F. Koblar). Dobrovoljc je sodil, da bo pregled malo uporaben za znanstvene namene, opozoril na neenotnost in delno pomanjkljivost bibliografske obdelave, mestoma nepreglednost, nabral kopico popravkov in dopolnil. Klabus je oporekal zlasti formalnemu kriteriju pri navajanju del (knjiga) ter zagovarjal kriterij vrednotenja in kritičnega izbora oseb in njihovega dela. Smolej je menil, da so odbira oseb, bibliografije in dodani pregledi nujno nepopolni, zboljšali se bodo z novimi izdajami. Upoštevano bi moralo biti tudi pismenstvo in ljudsko slovstvo. Med pregledi pogreša seznam književnih časopisov. Navedel je vrsto oseb, ki bi morale biti upoštewane, dal nekaj metodičnih nasvetov za bodoče in veliko popravkov. Kristan je prav tako popravil nekaj napak in dodal nekatere izpuščene pisatelje, predvsem izseljenske.

Tudi danes ni mogoče oceniti *Kratkega pregleda* dosti drugače. Žal je sestavljen premalo pretehtano v raznih pogledih, nezanesljivo, preveč na hitro, nekako mrzlično; avtorica je na primer še med tiskarskimi korekturami oklevala pri nekaterih imenih, ali bi jih uvrstila ali ne. Prvi pomislek zbudi že izbor književnikov, ko naj bi bilo ustrezno hkrati srednješolskemu pouku in univerzitetnemu študiju in sta združena kriterija, ki nista bila enaka ne prej ne tedaj, dandanes pa sta še bolj vsaksebi. Vendar velja knjižici priznanje, da je prvi bibliografski pregled celotne slovenske književnosti. Nove izdaje bi sčasoma dale dognan priročnik, a do njih ni prišlo, kar je škoda, saj so bile prve izkušnje vendarle dane in bi bilo na njih mogoče graditi.

Po obsegu skromnejša sta *Kazalo Celestinovega objavljenega dela* in *Bibliografija del Stan-ka Majcna*. Prvo je izšlo leta 1951 na koncu monografije »Fran Celestin« (str. 317–326), druga je bila objavljena v II. knjigi Majcnovega »Izbranega dela« leta 1967 (str. 495–502), ki ga je Boršnikova uredila in pospremila s študijo. Pregleda sta nastajala vzporedno s študijem obeh pisateljev, tako rekoč sama ob sebi. Avtorica je njuno delo evidentirala, razčlenila in ocenila, posegla po virih in z njihovo pomočjo dognala tudi nekaj novosti. Pri Celestinu se ji je sicer primerilo, da mu je pod Prijateljevim vplivom pripisala nekaj rusofilskih člankov Gregorja Blaža,⁴ nekaj zanesljivo Celestinovih spisov pa je ostalo neo-

² France Dobrovoljc, *Naša sodobnost*, 1955, str. 516–521; Ib. [Vital Klabus], *Naši razgledi*, 1955, str. 552; Viktor Smolej, *Jezik in slovstvo*, 1955/56, str. 216–219; Cvetko A. Kristan, *Nova obzorja*, 1956, str. 294–296.

³ Omejitev le na literaturo, ki je izšla v knjižni obliki, je Boršnikova realizirala že v svojem »Pregledu slovenskega slovstva«. V izvod te knjige, ki ga je poklonila F. Kidriču, si je le-ta ob ustreznem stavku na str. 101 zapisal: »Absolutno napačno, predavatelj bode prokleta malo hvaležni za to!«

⁴ Glej Kermavnerjeve popravke v Prijateljovi »Slovenski kulturnopolitični in slovstveni zgodovini, IV, 1961, str. 350–351.

paženih in so jih izkazale nekatere mlajše bibliografije. V obeh pregledih je realizirala le subjektivni vidik, literatura (ocene, študije, literarne zgodovine ipd.) je ostala ob strani. Ureditev je kronološka, obdelava korektna in tehnično jasna.

Skoraj nenavadno je, da ni Boršnikova podobno kot Aškerca temeljito bibliografsko obdelala tudi Tavčarja, s katerim se je po drugi vojni največ ukvarjala. Da je zbrala o njem obsežno gradivo, priča komentar k njegovemu »Zbranemu delu« (I–VIII, 1951–1959), več študij in nazadnje monografija »Ivan Tavčar«, I, 1863–1893 (1974). Veliko truda je med drugim posvetila študiju anonimnih in psevdonimnih spisov, ki bi mogli biti Tavčarjevi, gotovo mikavna, a zelo zahtevna naloga za literarnega raziskovalca. Tako je že v sedmi in osmi knjigi »Zbranega dela« nekaj dotlej nepojasnjenih podpisov razrešila v prid Tavčarju. Nekatere trditve so se sicer izkazale kot zmotne ali malo prepričljive, drugo pa je zanesljivo in bo obstalo. Dlje je šla v želji dati pisatelju kar največ v monografiji o Tavčarju. Čisto bibliografska je v tej knjigi priloga I. *Kronološki pregled prve polovice Tavčarjevih leposlovno-prosvetnih spisov* (str. 539–548), deloma tudi priloga II. *Tavčarjevi in tem sorodni psevdonimi in šilre v Slovenskem glasniku in Besedniku* (str. 549–556). Prav tako kot rezultati je zanimiva tudi metoda, ki jo je pripeljala do njih. Ker sodobnih virov skorajda ni, uredniške korespondence in arhiva, ki bi bila najbolj dragocena, pa sploh ne, je Boršnikova podrobno soočila psevdonime v uredniških listnicah Slovenskega glasnika in Besednika z objavami v obeh listih, razčlenila vsebino in analizirala drobna dejstva posameznih spisov, segla po pomoč tudi v računalnik. Dokler ne dobimo novih virov, po njenem dognanem težko oporekati. Gotovo je, da bo marsikaj moralo ostati Tavčarju, kot je ugotovila Boršnikova. Mogoče pa jo je zaverovanost v Tavčarja, ki je spričo njenega dolgoletnega poglobljanja vanj naravna, zavedla, da je bila preveč skopa do njegovih sodobnikov (J. Parapat, J. Podmilšak, F. Gomilšek idr.).

S povedanim pregled bibliografskega dela Marje Boršnik ni do kraja izčrpan. Če bi ga hoteli odpreti do dna, bi morali omeniti še veliko njenih študij in člankov, v katerih je zapisala vrsto bibliografskih dejstev, večkrat prva ali celo edina. Pozabiti tudi ne smemo, da je vseskozi z naklonjenostjo spremljala bibliografsko dogajanje pri nas, seznanjala z njim svoje slušatelje in jih v bibliografsko delo tudi usmerjala. Tako je leta 1948 v seminarju sprožila idejo, da bi njeni študentje sestavili bibliografijo Ljubljanskega zvona. Do leta 1955 so tudi res izpisali kakih petdeset letnikov, dasi zelo neenotno in nezanesljivo, ker ni bilo strokovnega vodstva. Po njenem nagovarjanju smo se končne izdelave lotili trije, ob pomoči strokovnjakov Narodne in univerzitetne knjižnice v dobrem letu dni obdelali vse znova in pripravili rokopis. Boršnikova je našemu delu tovariško stala ob strani, pomagala, ko se je zatikalo, in nazadnje tudi posredovala, da je knjigo sprejela Slovenska akademija znanosti in umetnosti in jo leta 1962 izdala. V letih 1951 in 1952 je Boršnikova spodbujala svoje študente, naj se vključijo v pripravo velike »Bibliografije rasprava, članka i književnih radova«, ki so se takrat začele. Kakih deset se nas je odločilo in smo sodelovali več let, ta ali oni se je k bibliografskemu delu vrnil še kdaj pozneje.

Tudi take in podobne stvari je treba imeti v mislih, da zaobsežemo bibliografski opus prof. Boršnikove v celoti. Nastajal je dolga leta ob njenem primarnem raziskovanju kot stranska, a pomembna komponenta. Če smo ga kljub pietetni priložnosti skušali pretehtati, smo ostajali zvesti njenim pogostim naročilom: biti do ljudi in njihovega dela kritično pošten.